

Z praxe škol

Prevence sociálně patologických jevů prostřednictvím zájmových činností na Základní církevní škole sester voršilek

Jana Šafusová, Jana Nováková

Úvodem

Základní církevní škola sester voršilek v Praze zpracovala v rámci pedagogické tvořivosti učitelů projekt na využití volného času dětí prostřednictvím zájmových činností v podmínkách školy.

Ve školní zájmové činnosti je možné účinně působit na osobnost dítěte v jeho volném čase. U vědomí toho, že v setkávání s dítětem, ve vzájemném oslovení a porozumění, jakož i v partnerském dialogu, může realizace projektu přispět k vytváření pozitivního hodnotového systému a k předávání životních dovedností, jsou žákům školy nabízeny mimoškolní aktivity. Snahou školy je, aby nejen zabráňovala výskytu negativních jevů, ale také hledala pozitivní programy, aby využila řadu možností ke kultivaci růstu budoucích osobností.

Výchova byla a bude nejdůležitější a nejodpovědnější záležitostí, které se musíme s ohledem na dorůstající generaci věnovat co nejsvědomitěji. Ovšem toto vědomí nestačí. Je nezbytně nutné velmi dobře znát hlavní podmínky dobré výchovy a také je důsledně a trpělivě uplatňovat.

Chyby ve výchově, nedostatečný čas věnovaný dětem, snadná dostupnost alkoholu, cigaret a drog, nuda a nedostatek zájmů dětí, mohou vést k projevům, které souhrnně označujeme jako sociálně patologické jevy.

Pro výchovu dítěte má nezastupitelnou důležitost rodina, podílí se na ní také škola a celá společnost. Snažíme se svým dětem dát to nejlepší, vychovávat je, jak nejlépe dovedeme.

Nesmírný význam výchovy pro lidský život a její stále větší vliv na společenský pokrok v současnosti je také předmětem pozorného zájmu několika církevních dokumentů, které patří mezi základní směrnice pro křesťanskou výchovu na naší škole.

Naše snahy směřují k naplnění podmínek dobré výchovy v rámci křesťanského výchovného programu – vytvořit ve školním prostředí důvěryhodnou atmosféru oživanou evangelním duchem svobody a lásky. Rozvíjet otevřenost k druhým ve snášenlivosti a úctě k jejich způsobu myšlení i života, v porozumění pro jejich starosti a naděje, ve sdílení jejich údělu a v podílu na jejich osudech.

V tomto smyslu přistupujeme k problematice prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a chceme přispět k jejímu řešení prostřednictvím *cíleného programu nabídky zájmové činnosti v konkrétních podmínkách naší školy*.

Cíl programu

Program nabídky zájmové činnosti je zaměřený na využití volného času dětí. Má přispět k jeho užitečnému naplnění a tím působit jako primární prevence v souvislosti s rizikovým chováním dětí a mládeže.

Zájmová činnost, kterou dětem nabízíme má charakter pravidelných kroužků, ale také organizujeme akce, které mají charakter spíše jednorázový – víkendové pobyty v přírodě, výpravy na historická místa v republice, prázdninové pobyty typu skautského tábora, sportovní odpoledne ve škole, vycházky, exkurze, výstavy apod.

Společným cílem všech těchto akcí je:

- zlepšit možnosti kvalitního trávení volného času pro žáky a absolventy školy,
- stimulovat zájem dětí na pozitivní životní hodnoty, sebevýchovu a sebe-rozvíjení,
- pomáhat dětem ubránit se nevhodné společnosti,
- pomáhat dětem odmítat rizikové jednání (braní drog, požívání alkoholu, hráčství apod.),
- vytvářet zdravé mezilidské vztahy a pravidla soužití,
- vytvářet důvěryhodné prostředí, získat důvěru dětí, umět jim naslouchat,
- upevňovat přátelské vztahy v třídních kolektivech,
- upevňovat zájmy a záliby, které jsou neslučitelné s nevhodnými projevy chování,

- osvojit si životní dovednosti, jako je čestnost, vytrvalost, iniciativa, organizování, řešení problémů, úsilí, odpovědnost, trpělivost, přátelství, zvědavost, spolupráce, starostlivost, smysl pro humor aj.,
- získávat schopnosti plánovat,
- udržovat dobré tělesné, duševní i duchovní zdraví,
- spolupůsobit na rozvoj vnímavosti ke kráse,
- osvojit si ekologické chování a různé formy aktivit v přírodě,
- poznávat historii českého národa, města Prahy a blízkého okolí.

Naší snahou je také docílit větší míry spolupráce rodičů se školou, zapojování rodičů do vedení zájmových kroužků a jejich aktivní pomoc při organizování jednorázových akcí. Domníváme se, že by to mohlo pomoci vytvářet v rodině dobré a fungující mezigenerační vztahy a spolupracující chování dětí.

Velmi rizikovou skupinou ohroženou podlehnutím negativním způsobům chování a požívání omamných látek jsou středoškoláci (statistiky uvádějí, že každý třetí student má zkušenost s drogou). Vzhledem k tomu, že se k nám naši žáci často vrací, pokoušíme se i jim nabízet různé aktivity k vyplnění volného času a zapojovat je do zájmových činností školy jako pomocné síly. Tak vznikla tradice prázdninových přechodů hor, kroužek volejbalu pro absolventy, každoroční turnaj bývalých žáků s rodiči apod. Cílem těchto snah je upevňování pozitivních zájmů v životě dětí a dospívajících.

Nabízené aktivity jsou určeny pro žáky 1. až 9. ročníku naší školy a pro její absolventy – studenti středních a dnes již i vysokých škol.

Konkrétní program pro školní rok

Alternativní činnosti jsou zaměřeny na:

1. *Školní zájmovou činnost sportovní*

Tento okruh činnosti zahrnuje získání základů a upevňování dovedností v plavání s příznivým dopadem na zdraví dětí. Získávání a upevňování základů míčových her, nácvik herních kombinací a znalost pravidel. Získávání pohybových dovedností, cvičení na náradí a s náčiním. Spojení pohybu s hudbou, rozvoj pohybové tvořivosti a představitivosti. Zahrnuje také sportovní soutěže. Dále osvojování pravidel šachu, rozvíjení kombinační schopnosti a logického uvažování.

Kroužky týdně zabezpečují pravidelnou sportovní činnost pro 210 dětí. Probíhají v prostorách školy. Přehled je uveden v tabulce 1. Režijní náklady a odměny pedagogického dozoru se promítají do souhrnného přehledu (uveden dále).

Tab. 1: Školní zájmová činnost sportovní

Název kroužku	Místo konání	Termín	Cílová skupina	Pedag. dozor
Plavání	bazén	středa	žáci 2. a 3. ročníku	učitel
Plavání	bazén	úterý	žáci 5.–9. ročníku	učitelka
Plavání	bazén	čtvrtek	žáci 2. ročníku	rodič
Košíková	tělocvična	úterý	žáci 7.–9. ročníku	učitelka
Odbíjená	tělocvična	středa	žáci 8.–9. ročníku, absolventi	učitelka
Odbíjená	tělocvična	úterý	žáci 6.–7. ročníku	absolvent
Body fit	tělocvična bazén	pondělí	žáci 1.–3. ročníku	rodič, učitelka
Body fit	tělocvična bazén	pondělí	žáci 4.–7. ročníku	rodič, učitelka
Klasický tanec	tělocvična	pondělí	žáci 1.–5. ročníku	rodič
Klasický tanec	tělocvična	pondělí	žáci 6.–9. ročníku	rodič
Balet	tělocvična	úterý čtvrtek	žáci 1.–4. ročníku	instruktorka
Šachy	škola	čtvrtek	žáci 1.–3. ročníku	učitelka (sestra)
Šachy	škola	pátek	žáci 4.–9. ročníku	rodič
Sportovní odpoledne	tělocvična bazén	7× za rok	žáci 7. ročníku	učitelka

2. Školní zájmovou činnost hudební, výtvarnou, dramatickou a filosofickou, školní časopis

Tato oblast vede děti k rozvoji hudebnosti a pěveckých dovedností, kultivaci zpěvního hlasu a smyslu pro rytmus. Zahrnuje výuku hry na nástroj, improvizování melodií.

Vede k získávání praktických i teoretických poznatků o výtvarných technikách, k rozvoji vztahu k výtvarnému umění, k rozvíjení zručnosti, k rozvoji schopnosti vnímat krásu a estetické hodnoty.

Filosofie pro děti rozvíjí zdravý úsudek formou rozboru série povídek přiměřených věku dětí. Vede k uvažování o myšlení, přírodě, jazyku, kráse a morálním způsobu jednání.

Týdně zabezpečí pravidelné kroužky kulturní činnost pro 64 dětí.

Školní časopis má pravidelné rubriky: Narozeniny; Ze světa techniky; Ze školních sešitů; Ze života tříd; Na slovíčko, prosím; Trocha historie; Pohádka, povídka, příběh. O jednotlivé rubriky se starají děti z redakční rady a příspěvky přijímá redakce od mnoha pisatelů z jednotlivých tříd. Přehled činností je uveden v tabulce 2. Náklady na tuto oblast jsou vyčísleny v souhrnném přehledu nákladů.

3. Prázdninové pobyty v přírodě

Tab. 2: *Školní zájmová činnost hudební, výtvarná, dramatická a filosofická; školní časopis*

Název akce	Termín	Cílová skupina	Pedagogický dozor
Kytara – zpěv	pondělí	žáci 1.–5. ročníku	učitelka
Hra na kytaru	čtvrtek	žáci 6.–9. ročníku	učitelka
Výtvarná dílna	pondělí	žáci 1.–9. ročníku	učitelka, odborní lektori
Dramatický kroužek	středa	žáci 2. ročníku	rodič
Filosofie pro děti	1× týdně	žáci 1.–6. ročníku	učitelka, odborní lektori
Ostrovník – školní časopis	10 čísel a prázdninové dvojčíslo	žáci 1.–9. ročníku	učitelé dětská redakční rada – 15 dětí

Pobyty se týkají jarních a hlavních prázdnin. Cílem je pobyt a odpočinek v přírodě, poznávání a ochrana přírody, poznávání kulturních památek, sportování, turistika, orientace v terénu, tábornictví, voršilská spiritualita, získávání a upevňování životních dovedností – odvahy, statečnosti, zdatnosti, sebezapření, upevňování kolektivu. Tyto prázdninové aktivity zachycuje tabulka 3.

Souhrnné náklady – viz přehled nákladů.

Tab. 3: *Prázdninové pobyty v přírodě*

Místo akce	Termín	Cílová skupina	Pedagogický dozor
Omšovice u Vimperka – jarní prázdniny	7. 3.–14. 3.	třída 6. A	učitelka + rodiče
Rokytnice nad Jizerou – hlavní prázdniny	13. 7.–27. 7.	žáci 2.–9. ročníku cca 50 dětí	učitelka (sestra) a studenti
Přechod rumunských hor – hlavní prázdniny	červenec 1998 10 dnů	absolventi školy cca 10 studentů	učitelka a rodič

4. *Víkendové pobyty v přírodě*

Cíl a obsah těchto akcí je podobný prázdninovým pobytům v přírodě, program je přizpůsoben časovým možnostem akce. Konkrétní pobyty předkládá tabulka 4. Souhrnné náklady – viz přehled nákladů.

5. *Praktickou ekologii v prostředí školy*

Tato činnost je zaměřena na chov suchozemské a vodní fauny, pěstování rostlin, pozorování života živočichů a rostlin, vedení dokumentace, zabezpečení hygieny a pořádku, vedení k zodpovědnosti za svěřené živé tvory, technické zabezpečení (krmivo, stelivo, čistící prostředky), zabezpečení chovu o prázdninách.

Souhrnné náklady – viz přehled nákladů.

Tab. 4: *Víkendové pobyty v přírodě*

Místo akce	Termín	Cílová skupina	Pedagogický dozor
Příchovice v Jizerských horách, Polička a další	5× za rok	třída 2. B a starší sourozenci	učitelka a rodiče
Kutná Hora, Liběchov Kvášňovice	3× za rok	třída 7. B	učitelka a absolventi
Jiřetín Osečná Ves u Frýdlantu a další	10× za rok	žáci 6.–9. ročníku	učitelka (sestra) a studenti
Jaro v Prokopském údolí	březen	třída 1. A	učitelka + rodiče
Jiřetín pod Jedlovou	květen	6. ročník	učitelka a sestry
Dolní Jirčany	červen	třída 1. B	učitelka a sestry

Tab. 5: *Praktická ekologie v prostředí školy*

Název akce	Termín	Cílová skupina	Pedagogický dozor
Ekologie v prostředí školy – 1. stupeň	celoročně se zabezpečením prázdninové péče	1.–5. ročník	učitelka třídní učitelé
Ekologie v prostředí školy – 2. stupeň	celoročně se zabezpečením prázdninové péče	třída 7. B	třídní učitelka

6. *Poznávání historie českého národa*

Formou výletů, výprav, vycházek zaměřených na poznávání historických míst, hradů, zámků, historických slohů, zajímavých míst. Tuto činnost konkretizuje tabulka 6. Souhrnné náklady – viz přehled nákladů.

Personální zajištění akcí je řešeno pedagogickými pracovníky školy (63 %) nebo rodiči (17 %) a dalšími pomocnými silami z řad sester řádu sv. Voršily, cizích lektorů (9 %) nebo absolventů (11 %).

V oblasti materiálního zabezpečení jsou nákladové položky uvedeny v tabulce 7. Velká část nákladů je hrazena účastníky, je však nezbytné hledat další možnosti financování, zejména sponzorství.

Závěr

Člověk je otevřenou, nehotovou bytostí. Každou etapou přerůstá sám sebe. Jde o „realizaci dynamického stavu, v němž každý jednotlivec uznává svůj sociální charakter proto, že v něm nalézá formy rozvoje svých vlastních subjektivních sil“.

Uznávání vlastního sociálního charakteru je spojeno i s vytyčením určitých ideálů, hodnotových systémů, orientací, které ovlivňují rozhodování jedince v každé jednotlivé situaci.

Tab. 6: *Poznávání historie českého národa*

Místo akce	Termín	Cílová skupina	Pedagogický doprovod
Litomyšl, Polička, další historická místa	5× za rok	třída 2. B a starší sourozenci	učitelka a rodiče
Sobotní výlety – Praha, okolí Prahy, Koněpruské jeskyně, Zbraslav	10× za rok	třída 5. A	učitelka rodiče
Dětská farma – Toulcův dvůr – ekologické centrum	duben 1998	třída 4. B	učitelka a rodiče
Řezbář ve Strašnicích	duben 1998	třída 4. B	učitelka

Každý člověk si vytváří své vlastní hodnotové stupnice, do nichž vcházejí i upravené mravní normy. Ty se pak stávají základem motivačních struktur.

V tomto procesu by vychovatelovo působení mělo být takové, aby uvolnil dítěti jeho vlastní cestu, cestu jeho vlastní odpovědnosti.

Již několik let se v naší škole snažíme působit na formování hodnotové orientace dětí i nabídkou zájmové činnosti. Kroužky i víkendové a prázdninové pobyty jsou dětmi bohatě využívány a setkávají se se značným ohlasem u dětí i rodičů. Naši nabídku využívají rádi i absolventi. Tyto akce jsou pro ně také příležitostí, jak se pravidelně setkávat, pro nás jsou možností, jak na naše bývalé žáky dále působit.

Rozšiřuje se i okruh rodičů, kteří se aktivně podílejí na vedení kroužků a pomáhají organizovat jednotlivé akce. Za významný považujeme fakt, že i někteří naši absolventi k nám přicházejí s nabídkou vést zájmové aktivity a zapojit se do mimoškolní práce s dětmi.

To je povzbuzením pro naši další činnost.

Literatura

- Gravissimum educationis.* Církevní dokument. Praha : Scriptum, 1992.
Katolická škola. Církevní dokument. Praha : ČBK, 1994.
 JEDLIČKA R., KOŤA J. Agresivita na každém kroku. *Učitelské noviny*, 1996, č. 40.
 JOHN R., PRESL, J. *Drogy*. Praha : Medea kultur.
 KARNSOVÁ, M. *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem*. Praha : Portál, 1995.
 KASÍKOVÁ, H., VALÍŠOVÁ, A. A KOL. *Pedagogické otázky současnosti*. Praha : ISV, 1994.
 KOŤA, J. *Pedagogické otázky současnosti*. Praha : ISV, 1994.
 KOVALIKOVÁ, S. *Integrovaná tematická výuka*. Kroměříž : Spirála, 1995.
 LANGOVÁ, M., VACÍNOVÁ, M. *Jak se to chováš?!* Praha : Empatie, 1994.
 MATĚJČEK, Z. *Nejvíce vychováváme, když nevychováváme*. Praha : NCPZ, 1994.
 MATOUŠEK, O. A KOL. *Práce s rizikovou mládeží*. Praha : Portál, 1996.
 NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti*. Praha : Sportpropag, 1995.

Tab. 7: Přehled hlavních nákladů za školní rok

Název akce	Odměna PD	Ostatní náklady
Plavání	9 600,-	24 000,-
Basketbal	4 800,-	6 000,-
Volejbal	4 800,-	6 000,-
Body fit	9 600,-	18 000,-
Klasický tanec	4 800,-	6 000,-
Balet	4 800,-	6 000,-
Kytara – zpěv, hra na kytaru	4 800,-	6 000,-
Výtvarná dílna	6 400,-	10 500,-
Dramatický kroužek	2 400,-	3 000,-
Filosofie pro děti	7 200,-	6 000,-
Ostrovník – školní časopis	9 000,-	13 128,-
Vikendové pobyty v přírodě	14 400,-	80 270,-
Jaro v Prokopském údolí	400,-	2 000,-
Jiřetín pod Jedlovou	1 200,-	6 380,-
Dolní Jirčany	1 200,-	5 330,-
Výlety, vycházky, výpravy	7 000,-	44 700,-
Dětská farma	400,-	450,-
Řezbář ve Strašnicích	400,-	1 800,-
Jarní prázdniny	4 200,-	28 560,-
Rokytnice nad Jizerou	25 200,-	18 630,-
Přechod rumunských hor	4 000,-	53 800,-
Ekologie v prostředí školy – 1. stupeň	10 000,-	24 000,-
	142 200,-	380 298,-
CELKEM		522 498,-

NEŠPOR, K. *Romantické období končí*. Praha : Sportpropag, 1995.

NEŠPOR, K. *Kouření, pití, drogy*. Praha : Portál, 1995.

NEŠPOR, K. *Středoškoláci o drogách, alkoholu, kouření*. Praha : Portál, 1995.

PELIKÁN, J. *Výchova jako teoretický problém*. Ostrava : Amosium servis, 1995.

PREKOPOVÁ, J. *Malý tyran*. Praha : Portál, 1993.

PRESL, J. *Drogová závislost*. Praha : Maxdorf, 1994.

TOMÁŠEK, F. *Pedagogika*. Brno : Nibowaka, 1992.